

V A I R A S

LITERATŪROS, DAILĒS, MOKSLO, VISUOMENĒS IR POLITIKOS LAIKRAŠTIS

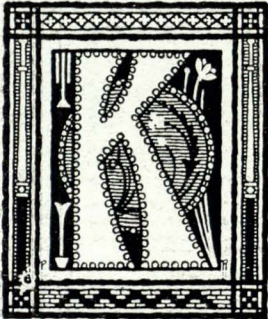
Viltis

V. Jomantas

Žemaitė.

SULAUKUS VASAROS.

Kuomet žiema šalta laiko visą prigimtį suspaudusi savo lediniais spąstais, žemę surakintą kieta šalta pluta, pridendtą šalto sniego skranda, vandenį suveržtus ledine pluta, medžių nuogas šakas, šalčio spirginamas — Visi gyviai ant žemės, giliai kur sulindę, sustingę, apmirę, kenčia, kol pavasario saulė juos sušildys. Kiti, badu stipdami, kobrinėja ieškodami maisto; gavę, ar negavę, o sušalę, lenda, slepiasi į urvus, arba kasasi į sniegą; naminiai lenda į kūtes, į pastoges. Žiemos šaltis neaplenkia nė žmogaus nepersekiojės: išėjus ant oro gnaibo nosį, ausis, kabinėjasi prie uostų, antakių, iš akių traiško ašaras, rankas, kojas gnaibo, dagi ir per drabužius lenda, pasiekdamas kur kūną ne syki gnybtelėja. Tuomet žmogelis kuprinėdamas, susirietęs sunkiai atsidūsta:

— Kuomet gi, kuomet tu, pavasarėli, išauši? Visur šalta, visur plika, visur tylu, liūdna. Vėjas tik ūžia, švilpia, nuogas medžių šakas tik durgina, barškina... Niekuo ausies palinksminti, niekur akies mesti.

Pavasariop linkui, rodos, toks-pat šaltis spirgina, bet oras pasidaro kitioniškas, rodos, pakviptęs pavasariu. Vėjas maloniau veidą glosto, sniegas korėjasi, pamažu nyksta, tartum ko pabūgęs traukiasi, smenga į žemę, rodos, junta artinantis oro atmainą į geresnę pusę. Visi gyviai, sykiu ir žmogus darosi linksmesnis, našesnis. Ant galo suvyturavo vierversėlis, pasveikino pempė: pirmi pavasario pranašai, visų akys atšvito: laukta, be sulaukta!.. Jau, jau pirštu prikišamai aušra pavasario!

Kas-karts liuosesnis oras, kasdien šilčiau darosi, laukiame daugiau paukštelių. Šit varnėnai jau švilpauja, štai ir gužutis klegena, vabolė brizgina, varlės kurkia, parlekia iš užjūrių-marių pulkai baltaplunksnių gulbių, klegučių žąsų. Šiltas lytus užlijo, sniegas, ledas vandeniu virsta, putodamas plaukia į didesnes upes. Atsikvepia žemė, išsiliosavusi iš po šalto žiemos slogočio. Miškas sprogsta, žolė dygsta, saulė šildo, vabalėliai kibžda. Oras tarytum visą prigimtį glamonėja. O tų paukštelių, žiūrėk, čia-vienoks lizdelis, čia kitoks, čia čiulba, čia švilpauja, čia čiurškauja; kala, put-

noja, brukuoja, ulba, — visokiais ypatingais balsais, linksminasi atšilusiu pavasariu.

Žmogus, išgirdęs jų malonius balsus, dziaugiasi ir gėrįsi sulaukęs savo palinksmintoju, nuramintoju. Gysta didžioje girioje, suką lizdelį ir mažame pušynėlyje, čiulba lapuotame miškelyje, kukuoja ir baltame beržynėlyje. Bet mažai tematyti, retai teužėiti, vien balsai tegirdėti. Žmogus, ilgą laiką kentėjęs šalčio surakintas, šiauriaus vėjo gnaibomas, daug vargo pakėlęs, daug ašarų išlaistęs, dabar, sulaukęs nors trupinėlio pavasario šilimos, neįmano kaip dziaugties. Nors ir dabar tankiai papūtęs šiaurys atšaldo orą, bet viltis, viltis sulaukti kas-kart šiltesnio laiko, ramina žmogų ir dziugina. Per vasarą prakaituodamas, darbuodamas, dziaugiasi ir raminais paukštelių balsais.

Kuomet žmogus sulaukė jau savo darbo vaisių, — pribrindo javai, išsirpo uogos, rugiai nupjauti gubomis stovi, — tik netikėtai, didžiausias varnėnų burys, kaip debesis šiu-šiu-šiu-šiu atskrijo, nusileido, nutūpė dirvoje, net žemė pamargavo.

— Ak tu, Dieve, kiek paukštelių!? — stebisi žmogus — kiek prisiperėjo mūsų šalelėj! Rodos, taip retai tebuvo matyti lizdelių.

Žiūri į kitą pusę, — ant upės krašto pleškinasi antys didžiausiais pulkais, kaip pakilusios lakstyti vėl visais debesiais.

— Ar baloje tiek čia jūsų prisiperėjo?! — vėl stebisi žmogus.

Kitoje dirvoje kad prilėkė, pritūpė kovukų, net ražienas pridengė sparneliais: tik kruta, tik juodoja, tik lesinėja...

— Kame tiek čia jūsų priviso? — vėl stebisi žmogus.

Žiūri į lankas, pievas, ten stybrakojų gužučių didžiausi pulkai, kaip kareivių, maršuoja, būriais stypinėja. Žmogus net pečiais patraukęs stebisi.

— Rodos kur-ne-kur lizdas, ir tik po du-tris vaikelius teišperėjo, o kiek jų čia prisirinko!

Grįžta į namus, — žiūri — sodas, kluonas net kibžda karveliais, žvirbliais. Žmogus stebėdamas net-net rankas į dangų kelia:

— Kokia ta mūsų žemelė derlinga, kiek paukštelių privaisino ir išmaitino! Lygiai kaip tų paukštelių pamatę pulkus nustembame, taip lygiai nustebome inėję į spaudos parodą:

— Ak tu, Dieve, kiek čia mūsų raštų. Žmogus, ilgą laiką kentėjęs, suvaržytas žiemos šalčiu,

be spaudos, be savosios kalbos raštų; pasirodžius užsienio lietuviškiems laikraščiams, raštams, nors sunkiai ir retai tegaudamas, vienok džiaugiasi, kaip tais pirmais paukščiais, laikydamas juos pavasario pranašais, tikėdamas greitai sulauksiąs šilimos ir liusesnės vasaros.

Ant galo sulaukė: atšilo, išauso vasara, parlėkė, kaip tie paukščiai iš už jūrių-marių, pasklido mūsų šalyje lietuviškų raštų, ingavome truputį liuosybės, atsirado kaip tų paukščių lizdėlių: vienur laikraštėlis ir kitur, čia nauja knygelė, kitur nauja kyštelės... Žmogus, lengviau atsikvėpęs, džiaugiasi: laukta, be sulaukta! Išauso vasarėlė be baimės galima pirkti, viešai skaityti. Nors retai, kaip tų paukščių po miškus, lizdėlių, mūsų šalyje pasklidusių raštų, vis dėlto turime jų užtenkamai, besidarbuojant žmogui nusiraminti, pasidžiaugti. Bet žiūrėkim parodoje:

Paskleistos eilės laikraščių, pavasario pranašų, eilės naujesnių, sulaukus jau šilimos, eilės kalendorių, eilių eilės keliuose kambariuose įvairių-įvairiausių knygų-knygelėlių... Kiek čia prakilnų minčių, karštų svajojimų, kiek čia vargo, darbo, prakaito indėta! Kiek pamokomų pavyzdžių, kiek ašarų, kiek juokų! Stebisi tik žmogus ir galvoja: per tokį trumpą laiko tarpelį, dešimtį vasaros metelių, tiek priperėta, prisvajota, prigalvota, balto popieriaus primarginta!

Maža rodos mūsų lietuvių saujelė, o tiek jau pasidarbuota tėvynei, visuomenės švietimui. Džiaugties tik ir džiaugties turime, kad mūsų derlinga šalėlė galėjo tiek naudos pagaminti, tiek darbininkų prirengti. Rodos, tiek maža, taip retai tesimatė raštų, rodos, visus galėtų į kišenę susikišti, o parodoje — stebėkis tik žmogus — nė į maišus nesutalpin- tum.

Garbė laikraštinkams, garbė leidėjams, gar-

Lietuvių spaudos paroda. Didžioji salė. Pasienu ant lentynos sukrautos vaikų literatūros knygelės. Sienos iškabinėtos atvirukai su vaizdeliais, į lakatais, laiškų lapeliais. Šalip balkono durų sėdi Liet. Mokslo Draugijos pirmininkas d-ras J. Basanavičius.

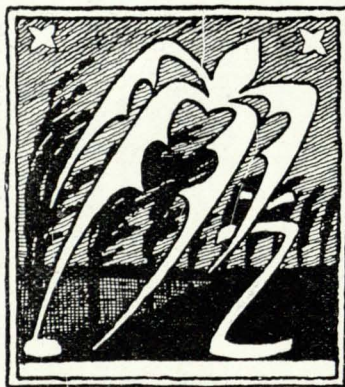
bė rašytojams, o už darbą, vargą, padėtą, kol surinko, sutaisė, garbė ir ačiu spaudos parodos įrengėjams!

K. Š—nis.

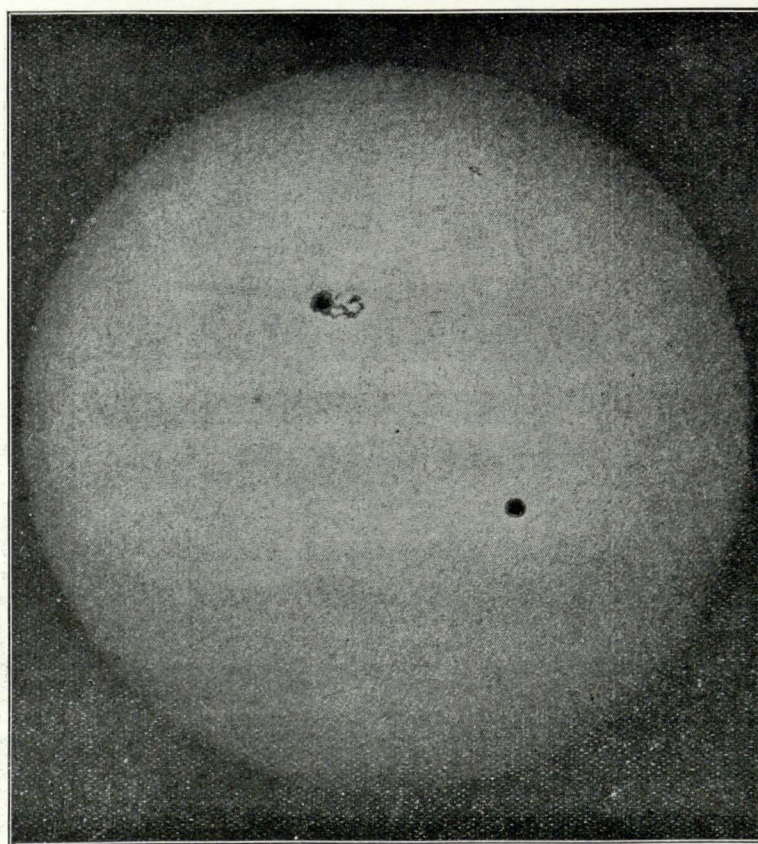
Saulės užtemimas Lietuvoje

1914 m. rugpiūčio 8 dieną.

mogus jau senai buvo praręs laikyti save augščiausia esybe ir manyti, kad visa, ką jis mato, turi priderėti jam vienam. Toji žemė, ant kurios jis gyvena, jo nuomone, buvo lyg koks vidurys, apie kurį ir saulė, ir mėnuo ir milijonai žvaigždžių sukasi, nuo jos nenu-

toldami ir ją vieną sergėdami. Antrame amžiuje Kristui gimus Aleksandrijos mokslininkas Ptolemiejus sugalvojo net tam tikrą teoriją, kurios laikydamos žmonija beveik pusantro tūkstančio metų skelbė, kad saulė sukantis aplink žemę. Tik šešioliktoje šimtme-

Pieš. 1.

Saulės vaizdas su dėmėmis Fokso fotografijoje.

nykas (1473—1543) išrodė, kad Ptolemiejaus pažiūra yra klaidinga, nes žemė toli gražu nėra jau toki didi ir galinga, kad jos turėtų klausyti visi kiti dangaus kūnai. Koperniko nuomone, pačiame viduryje turi būti saulė, o aplink ją sukasi žemė ir planetos arba klajojančios žvaigždės. Mėnuo yra lyg atskilusi maža žemės kūno dalelė, kuri nuo jos niekuomet nenutolsta, bet sukasi, apeidama aplink žemę per $27\frac{1}{3}$ paras. Koperniko teoriją naujais išrodymais parėmė Kepleris (1571—1630) ir Njūtonas (1643—1727), o kitų mokslininkų tyrinėjimai dar labiau patvirtino Koperniko teorijos teisingumą.

Ir mėnuo, ir pati žemė yra tamsūs kūnai, ir juos nušviečia tik saulė savo spinduliais. Kai mėnuo, besisukdamas aplink žemę, užstoja saulę, ant žemės pasidaro tamsu, arba kitaip tariant, aptemsta saulė. Tokie reginiai buvo žinomi žmonijai jau nuo pat pasaulio pradžios, o kynų ir graikų galvočiai susekė net būdą išanksto nus-

spėti, kada tas reginys galima bus pamatyti. Kas metai įvairiose žemės rutulio dalyse saulė aptemsta 2—4 kartus. Per ilgus metus užrašinėjant sau tą laiką, kada saulė aptemsta, galima pastebėti, kad tokie atsitikimai pasikartoja, būtent, jeigu šiandien buvo matyti saulę temstant, tai tapat turės vėl atsitikti per 18 metų ir 11 (arba 12) dienų, tik gal jau kitoje žemės rutulio dalyje. Tasai laikotarpis — 18 metų ir 11 (arba 12) dienų-pavadintas buvo "sarusu". Per vieną "sarosą" saulė aptemsta įvairiose žemės rutulio dalyse 42—43 kartus. Tuo remdamies, graikai jau nuspėdavo, kada saulė tems, tik negalėdavo išanksto nurodyti tų vietų, kur bus matyti saulę temstant. Taip antai, visą saulę užtemus buvo matyti Laplandijoje, Naujoje Žemėje, kaikuriose Sibiro vietose ir Japonijoje liepos 28 dieną 1896 metais. Valuojantis "sarusu" galima buvo išanksto pasakyti, kad per 18 metų ir 11 (arba 12) dienų, būtent 1914 metais rugpiūčio 8 (arba 9) dieną toksai užtemimas vėl bus matomas, tik senovės kynų ir graikų galvočiai nebūtų galėję išanksto pasakyti, kame. Norint visa tai suvokti, reikia giliau iširti saulės temimo priežastys ir ingyti daugiau žinių. Šiandien mokslas tiek jau yra pašūkėjęs pirmyn, kad juo vaduojantis, per šimtą metų an-

Pieš. 2. Didžioji saulės dėmė 1905 m. liepos 17 d

ksčiau galima pasakyti, kame, kokią dieną, valandą minutę ir net sekundą bus matomas saulės užtemimas. Visiems jau dabar žinoma, kad saulę temstant bus matyti pas mus beveik visoje Lietuvoje rugpiūčio 8 dieną apie 2 valandą.

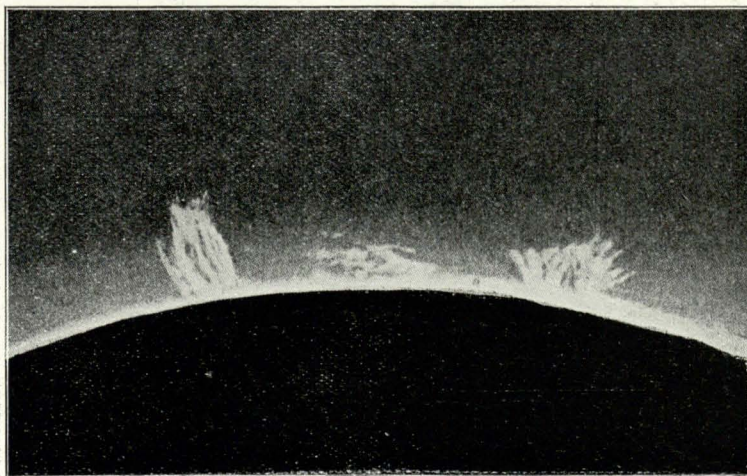
Saulei užtemus, ant žemės visa taip atsimaينو, taip keistai atrodo, kad darosi ne šis — ne tas. Kol dar lieka neužtemusi nors maža saulės dalelė, aplinkui nieko ypatingo nematyti. Žinoma šiek-tiek darosi vėšiau ir tamsiau, lyg kad būtų apsiniaukę, bet kiekvienas sutvėrimas dar jaučia kad saulė tebėra. Kaip tik dingsta paskutinis saulės spindulys, viskas ant žemės ir ant dangaus persikeičia. Lyg naktis pasidaro, ne taip jau tamsi, bet matyti žvaigždės, ir be žiburio nieko negalima perskaityti. Medžių ir žolių lapai išrodo pilki, žmogaus kūnas pagelsta, lyg lavonas, po žemę labai greitai slankioja šešėliai, gyvoliai ir paukščiai nerimsta ir sujunda. Gilioje senovėje tokie atsitikimai tiesiog baugindavo žmones. Dar ir dabar Lietuvoje gal rasis tokių, kurie, saulei užtemus, lauks visokių nelaimių ir pranašaus sau blogumų. Mokslo gi žmonės nekantriai laukia tokių atsitikimų ir tyčia važinėja į tas vietas, kur esti matyti saulę temstant. Kodel gi astronomai ir gamtininkai juo taip indomauja? Saulė tiek yra šviesi, kad paprastai negalima ilgiau žiūrėti ir todėl negalima pastebėti tikros jos išvaizdos. Kada gi, mėnesiui užstojus, pritemsta, jos paviršius tuomet aiškiai matyti, ir lengvai galima išžiūrėti visos smulkmenos. Paprastai mokslininkai gailėstauja tik, kad per trumpai tepatveria tas nepaprastas reginys, ir todėl, tyrinėjant, reikia labai skubinties.

Norint geriau pažinti, kokią vertę turi mokslui saulės užtemimas, reikia nors apgraibomis šį-tą atsiminti, iš ko saulė sudėta ir kaip ji atrodo. Pasižiūrėję į saulę pro spektyvą, galime pama-

tyti ant šviesaus jos paviršio, arba fotosferos, daugybę kruopelių, lyg kad baltame piene plaukytų išpurte balti grūdėliai. Saulės paviršius yra lyg spuogeliais išbertas, ir tas jos išbėrimas vadinasi granuliacija. Saulės skritulio briauna nėra visai aiški, ir nežymu, kur ji ištikrųjų baigiasi. Tai parodo, kad pati saulė apgaubta yra tirštu rūku, kuris ją lyg slepia, bet pro jį prasimuša ir sklaidžiasi į visas puses saulės spinduliai. Labai dažnai ant saulės pasirodo tamsių taškų ir net įvairiausios išvaizdos dėmių (pieš. 1). Paprastai pats dėmių vidurys yra tamsus, o jį apskrieja kiek šviesėlesni krantai. Kaikada per tamsią dėmę nuo vieno kranto į kitą permostas esti šviesus "tiltas" (pieš. 2). Tos dėmės nestovi ant vietos, bet pamažu slenka iš rytų į vakarus. Iš to galima

spręsti, kad ir pati saulė nestovi ant vietos, bet sukasi. Be tamsių dėmių, ant saulės galima pamatyti ir labai šviesių krislų, švituriais vadinamų. Šviturių ir dėmių skaičius įvairiais laikais esti nevienodas. Kaikada ant saulės nematyti nei dėmių, nei šviturių, po metų—kitų jie pradeda rasti, jų skaičius kokį laiką didėja, paskui vėl pradeda nykti, ir, pagaliaus, saulė lyg vėl nuo jų nusivalo. Tai atsitinka paprastai per 11 metų. Pastaruoju metu daugiausia šviturių ir dėmių galima buvo pamatyti 1905 metais, o mažiausia 1912, taigi dabar reikia laukti, kad daugiausia jų bus 1916-17 metais. Ką reiškia tos dėmės, ligšiol dar galutinai neištirta. Vieno Amerikos mokslininko Hale's teorija, kurią jis yra paskelbęs 1912 metais, esą tai dideliausi elektros vėsulai fotosferoje. Tečiau neabejotina, kad tos dėmės turi nemažą reikšmės mūsų žemėje. Kai-kurie mokslininkai tarp kitko randa, kad tais metais, kada ant saulės esti daugiausia dėmių, ant žemės rutulio būna daugiausia lietaus.

Saulei užtemus, aplink ją galima pamatyti rausva šviesa, vadinama chromosfera, iš kurios pra-

Pieš. 3. Saulės pašalys su chromosfera ir protuberansais.

siveržia tokios-pat spalvos liežuvėliai (protuberansai. Pieš 3). Tokių liežuvėlių daugiausia būna ties tąja saulės vieta, kame yra daugiausia dėmių. Taip-pat tuoju laiku aplink saulę matyti švelniai-šviesi saulės karūna, kuri kaikada esti visai lygi, kai-kada gi išramtyta, ir vietomis iš jos išsikiša toliau neišskūs spinduliai (pieš. 4). Saulės karūna galima pamatyti tik labai trumpu laiku, saulei visai užtemus, todėl plačiau ji iširti yra nelengva.

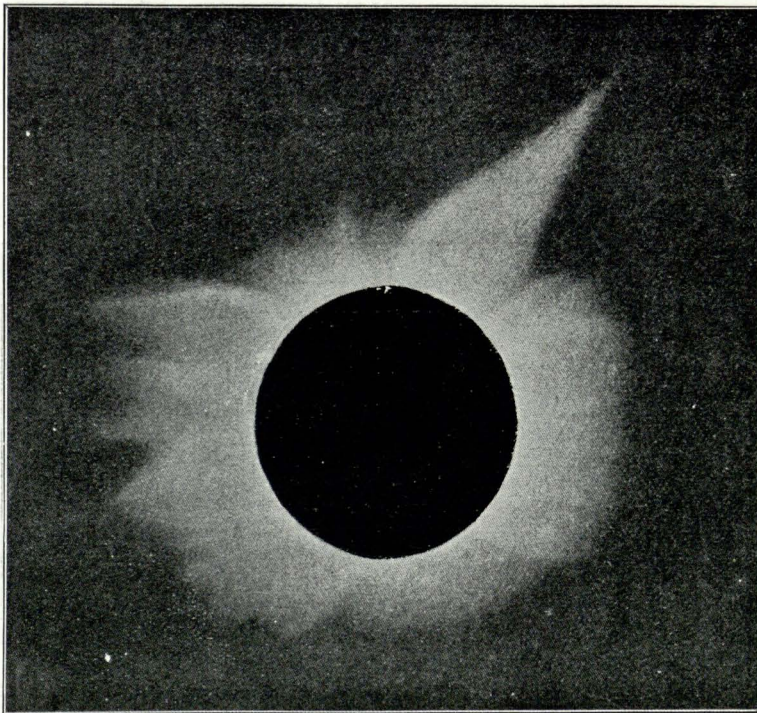
Iš ko susideda saulė, daugiausia žinome, naudodamies vadinamąja spektro analize. Kiekvienas galėjo pastebėti, kad, praleidus saulės spindulius per trikampį balto stiklo rąstelį, iš antros pusės ant popierio arba ant sienos pasirodo spalvotas ruožas, kurio spalvos tokios-pat, kokias matome laumės juostoje. Tai parodo, kad saulės spinduliai ištikrųjų nėra vienodos spalvos, kad stiklas juos išskiria, nors mūsų akys to nevienodumo nepastebi. Praleidus gi saulės spindulius per tam tikrus išstobulintus prietaisus, galima pamatyti tame ruože tarp įvairių spalvų visai juodi brūkšneliai, Fraungofero linijomis vadinami. Tokiu būdu mes gauname saulės spektrą. Kiekviena inkaitinta ir skleidžianti spindulius medžiaga duoda tam tikrą spektrą. Pavyzdžiui, jei mes į spirito liepsną įmesime paprastosios druskos (natrijo, sujungto su chloru—Na Cl) krislelį, tai, praleidus tosios liepsnos spindulius per spektroskopą (prietaisą, kuriuo mes naudojames, tyrinėdami spektrą), gausime spektrą tik su vienu vienu geltonu brūkšneliu, kitokių spalvų visai nebus. Ištirpdytos geležies šviečią garai duos spektrą kitoki—jame bus įvairių spalvų, atskirtų viena nuo kitos juodais

brūkšneliais. Tokiu būdu iš spektro galima spręsti, kokia inkaitinta medžiaga skleidžia spindulius. Taip tad ir iš saulės spektro galima spėti, iš ko jinai susideda. Tokiu būdu susekta, kad ant saulės būtinai turi būti vandendaris, natrijus, geležis, nikelis ir t. t. Vietos nebuvimas ir šio straipsnio tikslas neleidžia man nuodugnai pakalbėti apie spektro analizę. Norint visa tai aiškiau pažinti, reikėtų visa papasakoti daug plačiau. Manau, kad kiekvienas skyrium, atsimindamas fizikos ir kosmografijos žinias, papildys čia galinčius kilti neišskumus. Visa tai apgraibomis paliečiau tik tam, kad parodyčiau, koku būdu galima pažinti, iš ko sudėta saulė, nors arti jos prieiti negalima. O kad tasai būdas yra teisingas, rodo tai, jog spektro pagalba gelijus pirmučiausiai surastas ant saulės (iš čia kilo ir jo pavadinimas helios — saulė), o vėliau rado jį ir ant žemės.

Reikia dar pridurti, jog saulės temperatūra turi būti labai augšta, ne žemesnė, kaip 6000—7000 Celsijaus laipsnių, nes tik tokioje šilumoje geležis nikelis ir kiti sunkiai tirpstą naugiai (metalai) gali būti garo pavydalu ir skleistis spindulius.

Visa tai atsiminus, galima dabar plačiau ir vaizdžiau papasakoti tai, iš ko kyla saulės užtemimas. Mėnuo, kaip ir kiekvienas neperregimas kūnas, atsistojęs tarp saulės ir žemės (pieš. 5), nepraleidžia jos spindulių. Ant žemės rutulio krinta šešėlis DC, ir visas tarpas ABCD tarp žemės ir mėnesio bus visai tamsus. Į tą vietą joks saulės spindulys nebepatenka. Žemės gyventojai, kurie tuo laiku bus ties DC, nebematys saulės. Mėnuo yra daug mažesnis, negu saulė. Saulė 1.300.000

kartų didesnė už žemę, mėnuo gi 50 kartų už ją mažesnis. Taigi gali kilti klausimas, koku būdu toks, palyginant, mažas kūnas gali užstoti tokią didelę saulę. Tai bus pilnai suprantama, jeigu atsiminsime, jog mėnuo nuo žemės yra daug arčiau, negu saulė. Nuo žemės iki mėnesio skaitoma apie 360.000 varstų, iki saulės gi 140.000.000. Taigi mėnuo uždengia saulę tokiu-pat būdu, koku prie akies prikištas pirštas uždengia toli stovintį augštą medį. Reikia dar atminti, kad tarpai tarp saulės, mėnesio ir žemės nebūna visą laiką vienodi. Taip antai žiemą saulė atrodo mums didesnė, negu vasarą, nors ji ir mažiau šildo, todėl žiemą esti arčiau žemės negu vasarą. Gali atsitikti taip, kad mėnuo, būdamas mažas, negalės uždengti visos saulės, bet tik patį jos vidurį, lygiai kaip ir pirštas, atkištas ties akim, neuždengia arčiau stovinčio viso medžio, o tik jo vidurį. Tuomet būna tik saulės vidurio užtemimas (pieš. 6), saulė visai neužgęsta, jos kraštai matosi, ant žemės tik kiek pritemsta ir darosi vėšiau. Toks saulės vidurio užtemimas buvo matyti Lietuvoje balandžio 4 dieną 1912 metais. Jei mėnuo ir

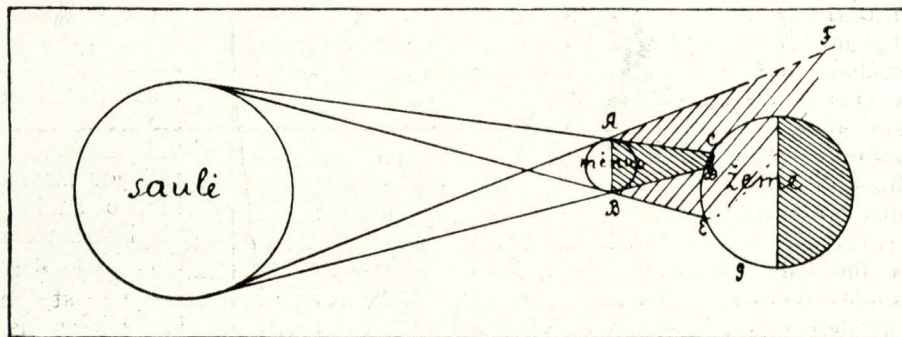

Pieš. 4.

Saulės vainikas Rostinrkio fotografijoje

žemė stovėtų ant vietos, tuomet ties žemės rutulio dalimi DC (pieš. 5) amžinai stovėtų pailgas šešėlio ratišlas (tamsi ellipsė), ir tik čia būtų regimas pilnasai saulės užtemimas, bet kadangi sukasi ir mėnuo ir žemė, tai tas šešėlis slenka per žemę, prateddamas ant žemės rutulio lyg kokią juostą, ir tose vietose, per kurias toji juosta pereina, esti matyti visiškas saulės užtemimas (pieš. 7). Toji juosta, palyginamai yra siaura, jos viduryje saulės užtemimas tvėria ilgiausiai, pakraščiuose gi labai trumpai — ke-

lias sekundas. Kitose vietose, kurios yra arti tos juostos, gyventojai kad ir mato saulės užtemimą, bet jau nebe pilną — aptemsta tik saulės dalis. Paaiškinti tai galima tuo-pat 5-tuoju piešinėliu. Į tarpus CAF ir DBE patenka tik spinduliai iš kaikurių saulės dalių, taigi tose vietose ant žemės tik dalis saulės teaptemsta, ir tuo didesnė dalis, juo arčiau būsime prie taškų C ir D. Kitose gi vietose, pavyzdžiui ties G, gyventojai tuo-pat laiku regės visą saulę, ir ten nebus jokio užtemimo

Pieš. 5. Saulės, mėnėsio ir žemės padėjimas rugp. 8 d. saulei užtemus.

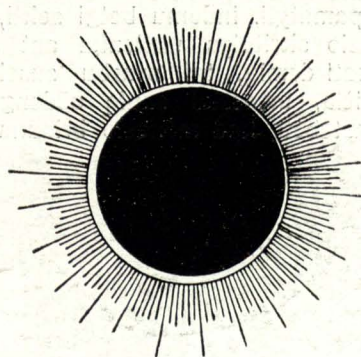
Saulė gali užtemti tik tada, kada mėnuo atsistoja tarp saulės ir žemės, taigi tuo metu, kada, mes sakome, stoja jaunasai mėnuo. Bet toli gražu ne visuomet per jaunąjį regime saulės užtemimą, atbulai — toksai reginys pasikartoja gana retai vieną arba du kartu per žmogaus amžių. Atsitinka tai delto, kad mėnėsio takas nėra vienoje plokštumoje su žemės taku, taigi ir šešėlis ABCD (pieš. 5) gali kartais neliesti žemės, bet praeiti virš jos arba apačioje.

Paduotas čia žemėlapis (pieš. 7.) rodo, jog juostos vidurys (vidurinė linija) eina per Rygą, Švenčionis, apskrities miestą Vileiką, Minską ir tt. Taigi tose vietose pilnasai saulės užtemimas truks ilgiausiai. Rygoje saulė pradės temti skaitant Vilniaus laiku, 12 v. 32 m. 55 sek., pilnojo užtemimo pradžia bus 1 v. 42 m. 56 sek., pilnojo užtemimo pabaiga bus 1 v. 45 m. 9 sek., taigi Rygoje pilnasai užtemimas tęsis 2 minuti ir 13 sekundų. Saulės užtemimo pabaiga bus 2 v. 51 m. 52 sek., taigi tuo laiku mėnuo visai nuslinks nuo saulės. Minske saulė pradės temti (taip-pat skaitant Vilniaus laiku) 12 v. 54 m. 21 sek., pilnojo užtemimo pradžia bus 2 v. 4 m. 35 sek., pilnojo užtemimo pabaiga 2 v. 6 m. 51 sek., ir mėnuo visai nuslinks nuo saulės 3 v. 13 m. 15 sek.

Juostos kraštai iš vienos pusės praeis pro Panevėžį, Ukmergę, Vilnių ir tt., iš antros gi pusės pro Pernavą, Volmarą, Rogačevą ir tt. Tose vietose pilnasai saulės užtemimas bus regimas labai trumpai — vos kelias sekundas. Taip antai Vilniuje saulė pradės temti 1 v. 1 m. 56 sek., pilnojo užtemimo pradžia bus 2 v. 13 m. 26 sek., pabaiga

2 v. 13 m. 39 sek., ir mėnuo visai nuslinks nuo saulės 3 v. 21 m. 32 sek. Taigi Vilniuje pilnai saulę užtemus bus regėti vos tik 13 sekundų. Kitose Lietuvos vietose, kaip antai apie Palangą, Telšius, Raseinius, Marijampolę, Kauną ir Prūsų Lietuvoje, saulė pilnai neužtems, jos briauna bus matoma. Juo arčiau tos juostos būsime, tuo didesnė saulės dalis bus užtemusi. Bet iš viso Lietuvoje niekur nebus tokių vietų, kame pasiliktų neužtemusi didesnė, negu 0,05 saulės dalis (pieš. 8).

Kaip dabar sunaudoti tą nepaprastą ir taip retą mums reginį, kurio laukiame šių metų rugpiū-

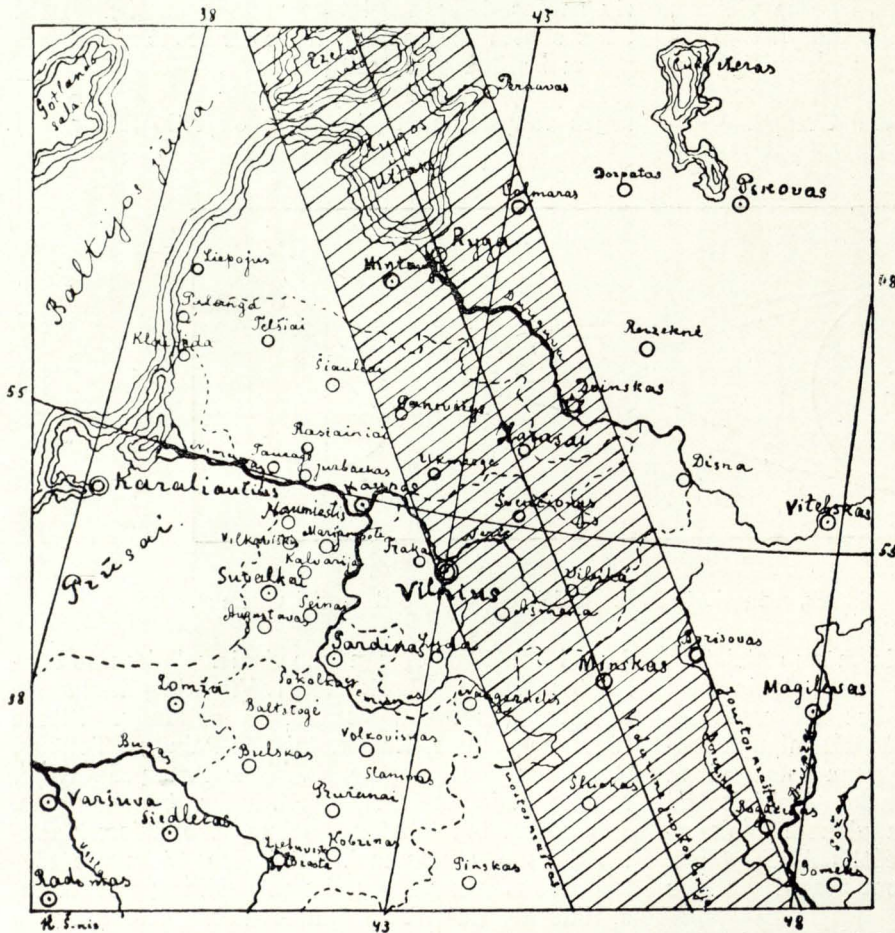
Pieš. 6. Saulės vidurio užtemimas.

čio 8 d. ? Pirmučiausia kiekvienas, kuris mano tai sekti, tepasirūpina žiūrėti į saulę per juodą arba kad ir paprastą, bet suodėmis apsmilkytą stiklą, nes kitaip galima netik pagadinti sau akis, bet ir visai apakti. Tokių atsitikimų buvę balandžio mė-

nesi 1912 metais, kada Lietuvoje buvo matyti saulės vidurio užtemimas. Tik per juodą arba apsmilkytą stiklą drąsiai galima į visa žiūrėti. Jei tik saulės dalis teaptemsta, tai negalima labai

tyta, kas rodo, jog ant mėnesio yra kalnų. Indomu taip-pat sekti, kaip aplinkui temsta, kaip keičiasi dangaus spalva ir ant žemės pasirodo keistos išvaizdos šešėliai.

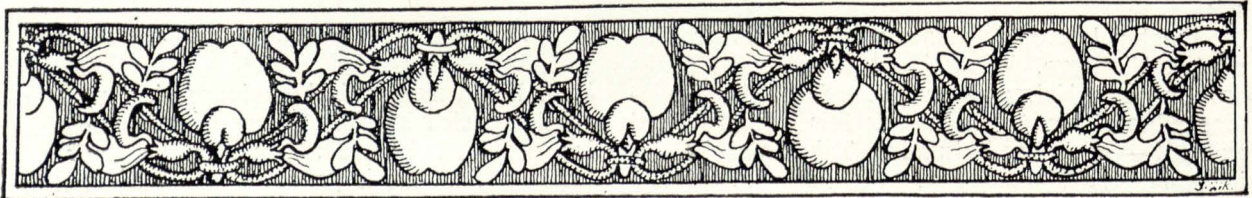
Daug indomiau yra sekti pilnasis saulės užtemimas, ypač per kelias sekundas prieš visai užtemstant saulei. Pasilikusi saulės skritulio dalelė greitai mažėja, kaikada prašiveržia jos spinduliai netvarkoje į visas puses, laibas saulės skritulio piau tuvas kaikuriuose vietose sutrūksta, kaikada, dar saulei pilnai neužtemus, galima pastebėti visas mėnesio skritulys. Paskutinėmis valandėlėmis reikia jau žiūrėti per mažiau apsmilkytą stiklą, o saulei pilnai užtemus, visai nebereikia juo naudotis. Vos tik pranyksta paskutinė saulės briauna, švelniai išsykio pasidaro tamsu, ir aplink saulę sužimba švelniai šviesi jos karūna. Iš po mėnesio prasikiša protuberansų liežuvėliai, o vietomis ir rausva chromosfera. Reikia dar pridurti, kad saulės karūnos šviesa būna tiek neaiški, jog norint ją pamatyti, prieš tai valandikę reikia palaikyti akis užmerkus, kad visai iš jų išdiltų saulės šviesos išpūdžiai, nes kitaip nebus aiškiai matyti pati saulės karūna. Žodžiu sakan, kiekvienas, sekdamas saulės užtemimą, privalo išanksto pasirinkti sau, ką jis norėtų geriau pamatyti, ir tik tą vie-

Pieš. 7. Saulės užtemimas Lietuvoje 1914 m. rugp. 821 d.

daug ko pamatyti. Indomu betgi sekti, kaip tamsus mėnesio skritulys užslenka ant saulės. Jei ant jos esti dėmių, tai svarbu susekti, ar jos nepersikeičia, mėnesiui saulę uždengus. Kartais galima pastebėti, kad mėnesio briauna yra išram-

ną tesekti, nes per taip trumpą laiką negalimas yra daiktas visa pastebėti. Kad tik būtų giedri diena, nes norintiems visa pamatyti debesis gali daug pakenkti.

Pr. Penkaitis.

Besibastant...

(Iš senio studento atminimų).

6. Trečias susitikimas.

epaprastas mano likimas. Visą savo amžį bastausi po pasaulį. Vis ieškau. Bet to, ko ieškau—deja—nerandu. Gal dėl to, kad nežinau, ko ieškau. Trokštu, rodos, ramybės, o jos vis nėra... Ar tinas senatvė. Štai jau aš pražilęs: ilga mano barzda palša, ant makaulės atsispindi šviesus mėnulis, o aš dar tik... moksleivis. Esu amžinas mokinys. Taip mane vadina visi. Tegu sau. Gi kam noris reikia būti ir amžinam mokiniui. Kas daugiau, kaip 10 metų studentauja, tam toks vardas pritinka. Besitrąkydamas iš miesto į miestą, aš jau esu pažinęs kuone visą Europos Rusiją. Bekeliaudamas iš vieno universiteto į kitą, iš vienos augštosios mokyklos į kitą, aš jau pažinau kuone visus rusų universitetus, kuone visas augštąsias mokyklas. Beieškodamas vietos ar šiaip kokio uždario visokiose įstaigose ir bedirbdamas jose po kiek laiko, pažinau kuone visus rusų vyriausybės ir privatinės įstaigas. Kur manęs nepažino? Vienur mane gyrė, kitur mane peikė. Vienur mane priimdavo džiaugdames, iš kitur mane tiesiog vydavo...

O, Dieve, Dieve! Visako buvo patirta: ir bado, ir šalčio, ir visokio vargo, bet... ir gerų dienų. Mane tikrai turėtų vadinti ne tik amžinu mokiniu, bet taip-pat amžinu valdininku, amžinu pabalda... Amžinas... amžinas... o-o! aš dar gi nežinau kaip!..

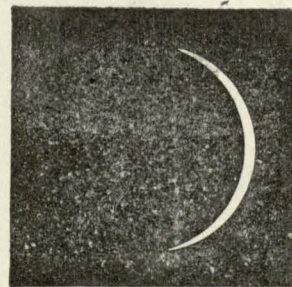
Jau antri metai, kaip studijuojau mediciną. Vargo spiriamas, suirusių nervų vėl kankinamas, turėjau liauties mokėsis ir išvažiuoti, kur sveiksnis oras. Atsidūriau K-e. Čia gavau vietą sankrovaj. Padirbau žiemą, šiek-tiek pastiprėjau, užsipelniau porą skatikų, o vasarai atėjus, pajutau vėl liūdesį. Mane vėl kaž kur traukė, vėl troškau naujų ispodžių, vėl ieškojau kokio naujo darbo. Pasijutau kojas sopas, taigi supratau, kad besibastydamas gavau saugėlą. Žinojau iš knygų, kad nuo saugėlos gydyties žmonės važiuoja Francensbadan.

— Ar nenuvykti ir man tenai?—maniau sau.—Juk užsieny dar maža esu buvęs, o pažinti arčiau Vakarų būtų labai indomu. Gal daigi uždario tenai gaučiau ir gydyties galėčiau... Pradėjau ruoštis į kelionę. Bet čia išėjo nesmagumų. Pa-

sporto negavau: rado mane ne visai ištikimą. Bاندžiau taip, slapčia, pareiti Prūsų sieną, bet Kibartuose mane suėmė: gavau nuo kareivių lupti ir daigi pasėdėjau kelias dienas aresto. Taigi Francensbado taip ir nepasisekė pamatyti. Girdėjau, jog Kauno žydai važiuoja gydyties nuo saugėlos į Birštoną. Nuvažiauvau tenai ir aš. Ir tikrai kurortas! Bet kokia puiki vieta! Vos išlipęs iš garlaivio ir dar nežinodamas, ar gausiu kur pastogės, tuoj užsirioglinau ant Vytauto kalno—ir mano akis ūmai nustebino puikių-puikiausias reginys. Kaip čia gražu! Stačiai viskas žavėja! Paveikslas šalia paveikslo...

Saulė lygiai leidos kitoje pusėje žaliuojančio Nemuno miško, o Nemuno užvingis, maudydamasis saulės spinduliuose, išrodė lyg ir auksuotas. Ten, už Birštono sodžiaus, buvo matyti ošias mažas dailus jaunas pušinėlis. Ten vėl matyti nešanti į Nemuną savo tyrą vandenėlį maža, čiurškenanti upelytė. Čia vėl žemai, kuone prie "Vytauto" kojų, iš "Viktorijos" šaltinio veržias iš žemės gelmės daugybė tyro, kaip vargdienio ašara, vandenelio. Tas vandenėlis, pilnas visokių vaistingų druskų, mineralų, keistos skonies, neša žmonijai vaistų nuo visokių ligų ir... džiaugsmo.

Štai kokia mūsų Lietuvos gamtos grožė! Tiesiog negali atitraukti akių, tiesiog nenori traukties iš čia...

Pieš. 8. 0.95 užtemusios saulės.

O ten žemai, kurorto parke, girdėti grojant muziką: tai ligonius linksmina, kviečia baigti dieną ir eiti ilsėtis...

Birštone, Birštone! Kodel ne daimantas? Aš tikrai tą puikią vietą pavadinčiau Lietuvos Daimantu. Ji, tikrai, to vardo užsipelno...

Sako, Birštonas istoringa vieta. Tai rodo ir kalno vardas su tokia puikia išvaizda.

Girdėjau, Birštonas buvęs senovėje miestas, bet birštoniečiai labai mėgdavę vaišes, ypač seniūnai,

taigi pravaišinę koku ten, nežinau, būdu, turbūt apgauti, savo teises prieniečiams. Nuo to laiko Birštonas pradėjęs nykti, o Prienai, tik už mylios nuo Birštono, kilti. Gal tai ir tiesa, nes Prienuose, neskaitant užsilikusių prie pat Nemuno kranto griuvėsių kokios ten pilies, indomaus tikrai nieko nėra, tuo tarpu Birštonas savo gamtos turtingumu daro labai malonų įspūdį. Vienok Prienai—miestas, o Birštonas—tik sodžius. Bet kultūra palietė Birštoną visai maža. O vienos gamtos grožės tokiai vietai lyg ir permaža. Tvarka bloga: visur purvai, dulkės. Su maistu ir bloga: viskas labai brangu, prasta, ir maža ko galima gauti. Butų švarių ir sveikų nedaug, daigi, tiesą pasakius, tokių, kurie tiktų ligonių igienos reikalavimams, visai nėra. Tuo Birštonas nesiskiria nuo žydų miestelio, kur, be purvų, nieko gera nerasi. Kalta tam, žinoma, savininkė, kuriai mažai ligonių patogumas rūpi.

O, kaip gaila, kad mūsų lietuviai nepasirūpino paimti tą puikų kampelį į savo rankas! Galima būtų pasipelnyti ir savo kurortas turėti.

Birštone aš radau daug ligonių mūsų valstiečių. Intelligentų, išskyrus kelius kunigus, kurie laikėsi nuošaliai, nebuvo tuo tarpu nė vieno, o gal ir buvo, bet jie draugavo su lenkais, lietuvių vengė. Su tais valstiečiais aš ir susidraugavau. Vakaraš, susirinkę kur, dainuodavome. Rengdavome dažnai ir gegužines. Bet kadangi visi neturėjome pinigų, tai, iki soties prisidainavę, baigdavome "puotą" tik tuo, kad, užėję pas girininką, išgerdavome po stiklą pieno. Bet ir tai buvo gerai. Jautėme, lyg esame viena šeima, lyg ir kažkas tokio, kas mus riša, ir tas ryšys suteikia mums nepaprasto smagumo. Aš gi pasijutau vėl naujai atgijęs. Vėl užsidegiau noru darbuoties tėvynei, vėl troškau atsidėti švietimui mano gerų, meilių valstiečių, tautiečių gerui. Tad dirbti ir dirbti! Tik jau daugiau nebesimėtyti, tik turėti daugiau patvaros ir greičiau baigti mokslą, kad greičiau galėčiau čionai vėl grįžti.

Vakaras. Saulė jau senai buvo nusileidus ir išsiuntus pasaulio sergėtų savo jaumesnįjį brolių, mėnulį, kuris apklojo žemę savo šalta palšai-sidabruota, paslaptinga šviesa. Gydvietės parkas nutilo. Muzika jau senai paliovė grojus. Ligoniai išnyko. Silpnieji, kuriems nerūpėjo joki kiti šio pasaulio smagumai, o vien sveikata, — jau ramiai sau knarkė. Kiti gi ir jau sėdėjo namie, bet tyliai, kad neardytų visuotinės rimties, kalbėjos ir dalinos įspūdžiais, vargais, džiaugsmams. Nuo žemės kilo tirštas pilkas rūkas. Nemuno vingiuota sidabrinė juosta kaikur šlamėjo, marguliavo. Šiaip, aplink viskas buvo tylu, ramu, smagu, tik kaikada tą smagią tylą pertraukdavo išsiskverbęs iš šokių salės balsas stambaus baso:

— Du-du-du-du, buvo, buvo, du-du-du-du-buvo-buvo... Ten grojo muzika. Ten buvo linksma, trūkšminga: buvo pats sujudimas, pats balius. Šokiai sutraukė visą jaunuomenę. Aš nors ir buvau dar moksleivis, bet prie jaunuomenės gėdžiausi dėtis, tad balių nelankiau.

Buvau susipažinęs su viena žydų inteligentingese turtinga šeima. Aš, mat, pusėtinai kalbėjau vokiškai, tad buvau pakviestas duoti lekcijų tos kalbos vyresniajai dukterei. Bet ir pati šeimininkė labai norėjo išmokti gryną vokiečių kalbą. Bet nelaimė, kiek aš truso padėjau, o tik grynai išstarti neišmokinau jūdvių nė vieno žodžio. Kas yra mokęs mūsų žydus vokiečių kalbos, tas gerai žino, kaip sunku juos tos kalbos išmokyti. Žydas jei taria ką, žiūrėk jau savo žargonu ir įlindo į kalbą, ir jau visą sakinį sugadino. Su jaunąja mano mokinė tai da tik, tik, bet su jos motina—tai tiesiog nelaimė buvo. Bet tiek to. Mergina buvo labai linksmaus būdo ir, kaip visos išpaikintos merginos, mėgo pasijovinti. Tad, nors už savo sunkų trusą ir šykščiai buvau apmokėtas pinigais, bet užtai mudu iki stoties prisikalbėdavome, pasijuokdavome. Tai mano sveikatai ne tik nekenkė, o priešingai, dirksniams gydyti buvo labai gera. Ir šiaip ji man buvo geriausias pradedančios bręsti, išdykusios merginos psichologijos eksperimentams objektas. Ji labai mėgo šokti, tad nė vienas balius neapsieidavo be jos. Bet tą vakarą ji nutarė baliun neiti. Pasimokius su manim, ji tik neišken-tė ir kvietė mane ją palydėti, norėdama bent viena akimi pažiūrėti, kaip kiti šoka, kad kitą dieną turėtų progos pasijuokti, pasišaipyti iš šokėjų ir juos pamėgdyti. Pamėgdyti kitus—tai buvo stačiai jos amatas: ji tai mėgdavo ir gerai mokėdavo. Bet tik inėję parkan, mes nėjova šokių salės linkui, o kaip maži vaikai pradėjo va bėginėti, kits kitą gaudyti, jovinties, kol aš vienoj apytamsėj alejoj sugriebiau ją į savo glėbį ir, nežinodamas, kur dėti ūmai susitaupiusios manyje energijos, nepakėliau jos aukščiau savo galvos ir taip, ją laikydamas, ją nešiau, su ją sukau, šokinėjau ir jaučiau kaž-kokio išdykėlio smagumą. O ji klykė, spardėsi, plėšėsi ir šaukė, kad paleisčiau. Pailsęs aš ją paleidau, ir ji tuoj sprūdo į krūmus, iš ten mane erzindama, iš manęs šaipydamos. Bet man tas greitai nusibodo. Pasakęs, kad aš einu Vytauto kalnan išten gėrėties mėnesiena, kviečiau ją sekti man paskui. Ji gi, apsvylusi, išlindus iš pakrūmės, pasisakius eisiant baliun, kvietė mane sekti paskui ją. Aš nėjau nei ten, kur ji kvietė mane, ne ten, kur sakiau jai eisias pats, o pažiūrėjęs į skaistų mėnulį, ėjau taip sau, be jokio tikslo, vien juo gėrėdamasis. Aš visuomet sužadindavo manyje kaž-kokių keistų minčių. Gana man būdavo į ji pažiūrėti, kaip tuoj jauzdavaus lyg ir sužavėtas jo paslaptingos išvaizdos, turėdavau atsistoti, į ji žiūrėti ir stengties duoti darbo savo smagenims, kad paslaptį imintų. Taip buvo ir tuomet. Aš pažiūrėjau į ji—ir mane paėmė keistas jausmas. Sustojau. Nors ir gerai žinojau, ką apie ji kalba mokslas, nes juk dvejus metus buvau universitete matematikos skyriuje ir mokiaus astronomijos, bet... į ji pažiūrėjęs, ūmai viską užmiršdavau, ir jis man rodydavos kaž-kokia paslaptis, žmogaus protas tarytum persilpnas jam iširti, jis tarytum turis savyje kokios antgamtinės

galios, lyg koks dievaitis. Dar kūdikiu būdamas buvau praręs matyti jame Dievo siųstą sargą naktį žemės ir žmonių sergėti, ir nuo tos minties negalėdavau atsiliuosuoti ir dabar. Gyvai atsiminiau, kaip sykį į mėnulį bailiai žiūrėdamas, paklausiau savo motynos:

— Mamyte, ar tai Dievulis?

— Bet kur gi, kvailiuk! — sušuko motyna, lyg išsigandus — Dievulio niekas nemato... Tai mėnulis. Dievulis siuntė jį naktį žmonių sergėti, kad jie nieko bloga nedarytų. O jei kas padarys, tai kitą rytą Dievuliui viską papasakos, o Dievulis už tai nubaus.. Taigi, neknaibyk nosies!... Visa jau ir taip šašuota!... kiek kartų kalbėjau...

Ir man pasirodė, kad nosis knaibyti yra didžiausias nusižengimas, taigi bijodamas, kad Dievulis, mėnuliui apskundus, manęs nenubaustų, tuoj pirštus iš nosies ištraukiau ir nuleidau rankas.

Tas motynos pamokymas taip giliai įsigyveno mano sieloj, kad dagi šiandien gana man pažiūrėti į mėnulį - ir aš nenoriu nieko daryti, kas nedora. Aš tuomet noriu būti geras, noriu visiems intikti, su visais dalinties kad ir paskutiniu kąsniu, noriu būti geras, naudingas visuomenei, tautai, darbuoties vien kitiems, visai užmiršti save; noriu užmiršti nuoskaudas, kurias padarė kiti man, atgailėti nuoskaudas, kurias padariau kitiems aš. Ir man rodos, jeigu iš manęs kuomet išeitų ir didžiausias niekšas, mėnesienoj aš tik nieko bloga neįstengčiau padaryti. Dagi tie motynos žodžiai: "neknaibyk nosies", — man ir pačiam juokinga, — ir tie taip tvirtai įsigyveno mano sieloj, jog žiūrėdamas į mėnesieną, kad man ir kaž-kaip baisiai nosis niezėtų, aš jos nesistverčiau, o jei turėčiau pirštus prie nosies pridėjęs, gana man būtų žvilgterėti į mėnulį, tuojau juos nuleisčiau...

Taip, nenuleidęs akių nuo mėnulio, aš atsisdėdau ant suolo. Man buvo smagu. Taip besėdėdamas, kaž-kodėl ūmai atsiminiau savo kūdikybės dienas. Tiesa, nieko indomaus. Tai paprasta lietuvių, kilusio iš liaudies inteligento, jaunystė. Juk visų mūsų jaunosios dienos taip panašios. Sakyk man šiandien, kad tu lietuvis, ir aš aprašysiu tavo jaunystę. Mano skiriasi gal tik tuo, kad tikrai nežinau, nei kur esu gimęs, nei kas mano tėvai. Tiesa, iš Rusijos gilumos, kada pavydėdamas žiūrėdavau į kitus, turinčius gentis, jaunųjų dienų draugus, rašydavau tenai, kur tikėdavau rasti tėvus. Bet laiškai grįždavo jų neradę. Kur gi jie? Ar dar tebegyvi? Kas jie?... Atsimenu tikrai mažą sukrypusią pirkelę gale didelio kaimo, išblyškusį motynos veidą, daugiau nieko. Bet atsimenu gerai vargą svetimoj šeimynoj. Atsimenu šeimnininko, šeimnininkės kumstis. Atsimenu alkį, šaltį.

Ne kartą būdavo, po kokios lytingos šaltos jau vėlybo rudens dienos, parėjęs peršlapęs namon, už kokį menką nusižengimą, likdavau be vakarienės, ir kur pakampėje, priemenėje, šlapias susirietęs atsiguldavau ir apsiašarojęs užmigdavau. Atsiminiau ir ilgą klajojimų laiką. Palikęs gimtąją gūštą, pėsčias ėjau iš miesto į miestą, iš kaimo

į kaimą, be skatiko, laimės ieškotų. Kur sekėsi, o kur ir labai nesisekė. Kur bado kęzdavau, o kur ir gyvenau labai puikiai, kaip koks išsilepinęs patogumuose ponaitis. Atsiminiau ir savo visur ir visuomet persekiojusį mane norą lavinties, mokyties. Kiek kartų būdavo po sunkaus dienos truso, parėjęs namon, stverdavaus knygos... Kokių pavydu visuomet žiūrėdavau į studentus ir šiaip į moksleivius.

— Laimingi, — tardavau aš — jie gali mokyties, o aš?... Ašaros pačios verždavos iš akių. Kokia meile skaitydavau garsųjų vyrų biografijas: rašytojų, mokslininkų, ypač jeigu jie kilę iš liaudies... Toliau atsiminiau, kaip jau sistematinai stvėriaus mokyties, norėdamas gauti matūrą. Kiek nemiegotų naktų... Kiek perkentėta baimės, kiek abejojimų!.. Ten vėl konkurso egzaminai stojant į kelių institutą, ten vėl nepasitenkinimas mokslu, perėjimas iš vienos augštosios mokyklos į kitą, ligos, viena už kitą baisesnė, vėl alkis, vėl metimas mokslo, vėl tarnyba del duonos kąsnio, ten noras tapti bizneriu, lengvu būdu sukalti pinigų, ten vėl išnaujo grįžimas prie mokslo ir taip toliau ir t.t. O kas dar laukia ateityje?.. Ką per gyvenau—žinau. O kas dar bus?..

Et, bet kam apie tai galvoti. Blogiau už mirtį nieko negali būti... Siauras sklypelis žemės ir... viskas...

Bet mirti, kada pasaulis toks gražus?... Mirti, kada svajoji būti naudingas žmonijai, tautai? Mirti, kada esi grožės vergas?... O šita naktis?! O šita puiki mėnesiena?! O, ne, ne... aš noriu gyventi!.. Aš trokštu laimės ir dar... bent truputį, tik truputį... meilės... Juk aš nieko nemylėjau ir nekąs nemylėjo... manęs...

Jau buvo vėlyba naktis. Taip bemąstydamas, aš nė nepastebėjau, kad už kelių dešimtų žingsnių nuo manęs taip-pat sėdėjo ant suolo, taip-pat žiūrėjo į mėnesieną, gal taip-pat ir mąstė, tokia, kaip ir aš, nakties svajotoja, moteriškė. Išvydęs ją staiga net krūptelėjau,—taip man buvo netikėta. Kada žmogus manai esąs vienas, o staiga pastebi, jog su tavim yra dar kas nors, pasidaro nesmagu, išsigąsti, dagi pradedi bijoti, lyg ūmai tas kitas tau nežinant, nematant atspėjo tavo slapčias mintis.

Gali būti, jog mano mėnesienos draugė manęs taip-pat nebuvo pastebėjus, kaip ilgą laiką nepastebėjau jos aš. Bet sykį ją išvydęs, aš nenuleidau nuo jos akių.

Kas tai tokia, taip vėlybu laiku? — laužiau sau galvą. Ji dar vis žiūrėjo į mėnesį. Staiga ir ji pažvelgė į mano pusę ir, matyti, taip-pat nustebo mane išvydus. Ji, matyti, irgi nesitikėjo rasti ką parke tokiu vėlybu laiku ir jai taip-pat, gal, indomu buvo žinoti, kas tai toks aš, tas nakties svajotojas. Bet taip vis toliau man į ją žiūrint, ūmai atėjo į galvą mintis, tarytum jau kur esu tą moteriškę matęs. Tolumas, tiesa, nedavė aiškaus paveikslo, bet, keista, man dagi pasirodė, lyg aš jau sykį buvau buvęs tokiame-pat padėjime, tartum kur taip lygiai, kaip čia dabar, visa tai buvo: Buvo tokia-pat tyla, skaisti mėnesiena,

aš sėdėjau lygiai taip, kaip sėdžiu dabar, ant suolo, mąstydamas, žiūrėdamas tai į mėnulį, tai į tą paslaptingą esybę, tokiame-pat parke; o ten, tokioj-pat tolumoj nuo manęs, sėdėjo ta paslaptinga gi esybė, moteriškės paveikslo, taip-pat akis įsmėigusi iš pradžių į mėnulį, paskui į mane...

— Bet kur gi tai buvo?!.. Viešpatie! O tai tikrai taip buvo, viskas lygiai taip, kaip dabar čia!..

Plaukai ant galvos šiaušiasi, ima karštis...

Aiškiai atsimenu... Tai tikrai buvo taip, kaip dabar čia. Tai buvo Pet... Ne, ten nebuvo... Bet kur gi tad viskas buvo?.. Čia-pat?.. Ne, aš čia tik pirmą kartą. Tai kur gi tai galėjo būti?.. Peterburge?.. Maskvoj?.. Varšuvoj?.. Rygoj?.. Odesoj?.. Liepojoj?.. Vilniuje?.. Karkove?.. Kazanėje?.. Sevastopolyje?.. Jurbarke?.. Dorpate?.. Kieve?.. Jalttoj?.. Tiflize?.. Kurske?.. Nikolajeve?.. Kaune?.. Orle?.. Jekaterinoslave?.. Pskove?.. Ne, ne, ne... ten niekur to nebuvo. Bet kur gi tad viskas buvo?.. Kur?.. O tikrai taip buvo. Lygiai taip, kaip dabar, ji ir tuomet pakėlė ranką, pasitaisė plaukus, taip-pat, kaip ir šita dabar, uždėjo ranką ant ramsties, atsilošė, taip-pat pasisuko mano šalin... O, Viešpatie! Na, kur gi tai viskas buvo?!

Mane prakaitas muša, gislos dreba, širdis smarčiai plaka... Jau dabar man neberūpi mėnesiena, neberūpi nakties grožė, neberūpi gamta, neberūpi dargi žinoti, kas ta ten sėdinti moteriškė, o rūpi vien tik atsiminti, kur toks, kaip šis dabar atsikartojas, atsitikimas tikrai yra buvęs. O jis kadaise buvo. Aš laužau galvą: jaučiu, kaip pakaušyje smagenys vartosi, juda; galvą jau pradėjo sopėti. Stengiuosi atsiminti visus miestus, visas vietas, kur mane tik kada likimas buvo nunešęs. Bet atsiminti, kur tas atsitikimas jau kartą buvo buvęs, tik negaliu jokia būdu.

— Viešpatie! Kas gi tai? Ar aš gal visa tai esu kada sapnavęs? Bet juk aiškiai atsimenu, visa tai esu matęs. Atsimenu tą moterį, kaip dabar šitą, taip-pat pasitaisiusią savo sijoną, taip-pat išsiėmusią nosinę, šluostančią prakaitą nuo gymio, išpiltą, turbūt, nuo susijaudinimo. Paskui... paskui ji atsikėlė...

Vos spėjau sumoti pastarąją mintį, kaip tikrai ta, ten ant suolo sėdėjusi, moteriškė ūmai atsikėlė ir žengė mano linkui... Visą mano kūną perėmė šiurpuliai. Man pasirodė, lyg aš jau iš proto išėjęs, lyg visa tai tik galiucinacija.

— Kas tai? Vaidinasi?! Kieno nors iš mano pažįstamų numirusio šešėlis!.. Gal greičiau bėgti iš čia?.. Bet ne, tai negali būti, visa tik sapnas, aš sapnuoju...

Stveriuos nosies, bet tuoj skubiai nuleidžiu rankas, atsiminęs, kad mėnesienoj negalima nosies stverties. Ingnybiau sau į kulšį—skauda... Ne, aš nemiegu, tad nesapnuoju. Nusiimu greitai kepurę, stveriuos už plaukų—skauda. Tad tikrai nesapnuoju... Bet kas gi tad čia darosi?..

O šmėkla, merginos paveikslo, akis į mane įsmėigus, pamaži, pamaži vis žengia, artinasi prie manęs... Baisu! Bet nėra kas darą. Pašoku, paeinu kelius žingsnius tos šmėklos linkui, bet... dar dau-

giau išsigastu. Noriu rėkti, bet gerklė lyg kuo užrišta... Ir kas gi?! Jai iš rankų iškrito skarelė...

Viešpatie! Taip lygiai aš mačiau tuomet! Jai ir tuomet skarelė iš rankų iškrito... Šmėkla, šmėkla!.. Vaidinasi! Šalin!..—Surikau ir stambus prakaitas išpylė visą mano kaktą...

Ji sustojo. Sustojau ir aš. Nakties skardas keistai atsimušė į Vytauto kalną ir vėl atsiliepė į mano ausis—”šalin!”. Po to vėl įvyko tylą. Ji, akių nuo manęs nenuleidus, pasilenkė... ne, ne, nepasilenkė, bet pritūpė skarelės paimti. Atsiminiau, kad lygiai taip buvo ir tuomet: ji taip-pat pritūpė, nenuleidama akių nuo manęs, pasiėmė skarelę.

Visas drebėjau. Dairiaus, kur bėgti, bet supratau, kad panorėjusi pavyti ji vistiek mane pavys...

— Et,— ūmai pradrąsėjau,— tik vienas galas tegali būti, tad žūt ar būt!

Drąsiai žengiau pirmyn. Ji taip-pat. Ir jau mudu galėjo skirti vos kokie 5 žingsniai, kaip ūmai pajutau savo kojas lyg pakirstas ir sustojau. Sustojo ji.

— Katrute,— surikau aš.

— Petreli,— sušuko ji.

Čia staiga atsiminiau viską. Atsiminiau, ir kur aš tai buvau matęs, ir kuomet tas buvo...

Tai buvo sapne, sunkios ligos metu, kada labai maža bebuvu vilties pasveikti. Taip lygiai, kaip čia dabar, viskas buvo, lygiai taip buvo tuomet sapne; ir tokia mėnesiena, ir toks-pat išgastis, ir toks-pat klyksmas: ”Katrute”, ”Petreli”. Ir čia dabar užmiršę visa, kas iki šio laiko mudu skyrė, užmiršę, kad dar nėsava taip artimi, pulava viens antram ant kaklo—ir mudviejų lūpos sutampa į vieną ilgą pasibučiamą.

Bet, kaip apėmė mudu kvaitulys, taip-pat greitai atėjo ir prasiblaivinimas. Staiga supratova visą mudviejų pasielgimo nesmagumą ir atstūmėva viens antrą nuo savęs šalin.

Man pasidarė gėda. Ji taip-pat susigėdo, pradėjo verksti, norėjo bėgti nuo manęs, bet paėjusi kelius žingsnius suklypo, parkrito ant žemės, suvaitojo ir apalpo. Tai buvo man visai netikėta. Buvo mano pareiga ją prikelti, jai padėti. Bet kaip?.. Po tokio atsitikimo, kurio abudu gėdinovos...

Laimė, jog tai atsitiko visai arti Nemuno. Galima buvo pribėgti prie upės ir bent kepure prisemti vandens jai atgaivinti. Tuoju norėjau taip ir padaryti. Bet laiku atsiminiau, jog moters turi gerą paprotį nešioti su savim kvėpalų, ar bent Kelno vandens. Tuoju stverčiau odinio maišelio, kuris buvo iš jos rankų iškritęs mudviem besibučiuojant ir toj pačioj vietoj palikęs begulįs, ir tikrai radau tenai bonkutę Kelno vandens. Patryniau juo smilkinius kartą. Tuoju atsimerkė. Pakėliau ją ir, kaip kokį mažą kūdikį, paėmęs glėbin, nunešiau arčiau prie kranto ir pasodinau ją ant suolo, dar kartą patrynęs smilkinius.

— Trokštu,— tarė ji.

— Bet kas čia daryti?.. Nėra jokio indo...

Man teko ne kartą matyti, kaip kaimiečiai, no-

rėdami atsigerti, trūkstant kitokio indo, griebia kepurę ir semia ja vandenį. Bet pasiūlyti jai — nedrįsau. O vienok ji, lyg supratusi mano mintį, parodė į mano baltą vasarinę studento kepurę. Supratau ir galvotrūkišiais pasileidau bėgti prie Viktorijos. Kai sugrįžęs norėjau prie jos lūpu priartinti tą keistą indą tyro šalto vandens, ji nusišypsojo.

— Keistas ašotis,—pratarė ji, ir godžiai išgėrė kelius lašius.

— Kaip gi dabar tamstai, ar geriau? — susirūpinęs paklausiau dar vis laikydamas kepurę, pro kurios siūles pradėjo skverbties stambūs lašai. Varvėdami žemėn jie toj paslaptingo tyloj keistai lašėjo: "lašt, lašt, lašt..."

— Aš rasit galėsiu atsikelti ir eiti namon, — ji dar vis silpnu balsu kalbėjo.

Mėgino atsikelti. Pamačiau ją sverdant ir padaviau ranką, bet taip nesmagiai paėmiau į kairiąją savo kapurę, kad vanduo iš jos ūmai išbėgo ir aptaškė abudu.

— Ak, atsiprašau, — tariu susigėdęs savo nerangumo. Ji silpnai nusišypsojo.

— Ašotis sugedo. Bet, man rodos, aš galėsiu ir pati.

Ir ji parodė šaltinio linkui.

— Aš tamstą nuvesiu.

Kuone abiem rankom turėjau prilaikyti ją, kol priėjova prie šaltinio. Ji panorėjo dešine ranka pasisemti į saują vandens atsigerti. Intempės visą savo vieką, stengiausi prilaikyti ją, tad turėjau

į ją prisiglausti. Pirmą kartą laikiau apkabinęs jos liemenį, pirmą kartą prisiglaudžiau prie jos šilto drebančio kaž-kokio gan smagaus kvapo kūno, bet tas prie jos prisiglaudimas manęs nejudino visai. Aš jaučiaus ramus. Tik jaučiau darąs savo priedermę, padėdamas atsigauti ūmai susilpnėjusiai moteriškei. Ir man tas buvo koktu. Norėjau, kad manyje kaž-kas sujudėtų. Norėjau, kad man sugrįžtų kaž-kas tokio, lyg jau kadaise pergyvento. Bet tai negrįžo.

Atsigėrus ji lyg ir pasijuto stipresnė. Jau skarele šluostė lūpas, rankas ir nukratė nuo sijono keletą užvarvėjusių lašelių, sužibusių mėnulio šviešoj ir lyg kokių tyčia pritaistytų papuošimui žibulių. Ji žengė į viršų, aš jai padėjau, abiem rankom atsargiai prilaikydamas. Įnėjus į aleją, padaviau jai savo alkūnę, bet ji pratarė:

— Man rodos... aš ir viena...

— Tamsta dar tik silpna...

— Bet...

Ką ji norėjo dar pasakyti, nežinau, bet tik ji paklausė manęs. Ji vis dar drebėjo. Aš gi buvau visai ramus. Abudu tylėjova. Tiesa, mano smagens visą laiką dirbo. Kaip galėdamas stengiausi atminti visa, kas mudviem seniau buvo atsitikę, ir visa tai tikrai gana aiškiai atsiminiau, bet atsiminiau tik tiek, kiek būčiau atsiminęs kokį atsitikimą, kokioj apysakoj skaitytą, ar kieno papasoką. Atgauti gi to jausmo, kurio buvau kadaise paimtas, kai ją mylėjau, aš tik neįstengiau. Jaučiau, lyg dabar ji man jau visai svetima.

K. Būga.

Kalbos mažmožiai.

14. Mokslo keikiamas straipsnis *).

Su "rašomąja" kalba tiek to: su ja šiaip ne taip dar galima esą apsiprasti, bet su mokslo "keikiamais" straipsniais to susilaukti nieku būdu ir tikėtis negalima esą. Mat, pastaroji išraiška esanti didžiausia "nesąmonė", nes kame esą girdėta, kad mokslas kuomet būtų keikęs straipsnius! O kadangi tikrai žmonės tegali keikti mokslo straipsnius, tai ir reikią sakyti mokslą "keikiąs" (keikiantis) straipsnis! Kad pirmasis sakymo būdas būtų "nesąmonė", tai dar labai abejotinas dalykas. Del antrojo sakymo būdo nesąmonumo negali būti jokio abejojimo. Tiktai tuomet tegalima būtų sakyti mokslą "keikiąs" straipsnis, kuomet *patsai* straipsnis keiktų tajį mokslą. Bet patsai straipsnis to daryti negali, nes jis nėra *asmuo* (žmogysta). Mokslą keikti tegali piktos valios žmonės. Mokslui keikti jie dažnai padrožia ir tam tikrą strai-

psnį. Tojo straipsnio, kuriuo piktosios valios žmonių yra niekinamas, dergiamas ir net keikiamas mokslas, kitaip mes negalime praminti, kaip tiktai mokslo niekinamu, dergiamu ir keikiamu straipsniu. Mokslo niekinamasis, dergiamasis ir keikiamasis straipsnis tėra tiktai piktosios valios žmogaus *įmanė* (įrankis). O įnagė, kuria žmogus ką daro, reiškiamą yra kenčiamuoju dalyviu.

Peilis, kuriuo žmonės galvijus pjauja, vadinamas yra "peilis galvijų pjaujams" (Mielckės žodynas II 413). Armatos galas, iš kurio kareiviai šauna, vadinamas yra "armatos šaunams gais" (Volterio Liet. chr. 210,31). Vanduo, kuriuo žmonės gydosi, yra *gydomas* (Volterio Liet. chr. 333,12; 335,3). Todėl ir straipsnis, kuriuo žmonės keikia mokslą, tegali būti pramintas tiktai mokslo *keikiamu* straipsniu.

Mokslo keikiamas straipsnis prasme lygus yra su bariamu žodžiu (ругательное слово, Schimpfwort), kurį jau 1885 metais "Auszroje"

*) Plg. 1914 m. "Vilties" priedo № 5, p. 126.

(p. 279) *) vartojo Miglovara. Panašiu išraiškų turi ir latviai, nes jų "Iamējama grāmānā" (Latvju dainas № 20787,1) "keikiama, barāma gromātēlē" nieku neprasikiša pro mūsū "kēikiāmāji" straipsni.

15. Galūnė -ysta arba -ystė.

Diena dieną moko! Kas vakar dar tebebuvo tamsu ir neaišku, šandie pašviesėjo ir paaiškėjo. Mūsū kalba vos tepradedama tyrinėti. Diena diēnon išeina aikštēn naujū kalbos faktū. Naujieji faktai gali sugriauti (dažnai ir griauja) pirmuosius tvirtinimus ir išvedimus. Anuomet "Draugijoje" (III 193—199) esmi aš tvirtinęs galūnę *-ystė* (*-ysta*) esant svetimos kilmės, būtent slaviskos, bet šandie to tvirtinti negaliu, nes nebeleidžia naujieji kalbos faktai. Visus mano samprotavimus vienu mosterėjimu išvertė Linkmeniškū žodis *tekēstos*, *tekēstū***) "tekėjimas (už vyro)". *Tekēstos*, sujungtos draugēn su *ženystomis* (irgi Linkmenū parapijos žodis!), man nušvietė mūsū galūnės kilmę. Tiek pirmajame, tiek antrajame žodyje sufiksū tarnauja *-sto-*, o balsiai *-ē-* ir *-y-* yra veiksmazodžio kamienagaliai; plg. *tekēti* ir *žēny-tis****)

Tekēstos: *tekē-ti* = *daly-slà* (Jušk. žodynas): *dalý-ti*. Tą patį sufiksą *-sto-* (motr.) turime ir Dusetiškių žodyje *gyva-stà*, *-āstos* "gyvata, gyvenimas" (*gýva-s*). Senovės vokiečių augštaičių (ahd.) žodis *diono-st* "Dienst, tarnavimas" (greta su veiksmazodžiu *diono-n* "dienen, tarnauti") padarytas yra su sufiksū *-sta-* (neutrum, mascul.). Galūnei *-y-sta* (žmonystà, mergystà) pradžių bus davę tokie žodžiai, kaip antai: *daly-stà* (: *dalýti*) ir *ženýstos* (: *žēnytis*). *Našystà* "мода" ****), nebetekusi greta savęs veiksmazodžio **našý-ti* (= slavėnų *носить*), lietuviams pasirodė turinti galūnę nebe *-stà*, bet *-ystà*. Galūnę *-ystà* lietuviai apibrendina ir deda ją net tenai, kur jai pirma nėra buvę vietos. Tokiuo būdu atsiranda *gáily-sta* (Anykščių šil. 76, Volterio Liet. chr. 93,27), *žmonystà* (Daukanto "Būde" 23,13; 35,22; 51,10; 60,23; 61,2; 163,15), *mergystà* "dziewictwo" (Jušk. žod.), *kiaulystà* ir d. k. Vietoje *-y-sta* yra sakoma ir *-ystė*; plg. jaunystė — paikystė.

16. Galūnė -yba arba -ybė.

Sakiniai "jaunystė—paikystė" daug kame tarnėmėse atsako sakiny "jaunybė*****)—paikybė", iš

*) Yra velytina turėti suraszus meilingu, nekingu, bariamu žodžiu.

**) "Štai tau, merga, ir tekēstos!" Sakoma yra į nevykusiai nutekėjusią mergą.

***) Ženyti yra paimtas iš slavėnų kalbų (rus. *жениться*, lenk. *żenić się*). Lietuviai tam reikalui yra vartoję vietomis ir dabar tebevartoja, žodį *vėsti*. Linkmeniškū ženystas Salakiečiuose atstoja žodis *vedybos* "женильба", kuriam latvių kalboje atsako žodis *vedības* (Latvju dainas № 15840, 1, 2).

****) Tokia mūsū našysta (Kupiškis, Svedasai).

*****) Daukša 1599 m. Postilėje (p. 490,44) sako: Tęn bus iauni be be senátwes.

ko pirštu prikišamai matyti, kad galūnė *-ybė* yra vienaprasmė su galūne *-ystė*. Kas Daukanto *vergyba* ("Būdo" psl. 38,5) arba *pagonybė* (l. c. 108,3), tai kitų lietuvių — *vergystė* "poddaństwo, jarzmo niewoli, udęczenie, więzienie, niewola, uciemięzenie, ucisk" (Kossarzewski Lituanica 58^b) arba *pagonystė* (Kursaičio žod.).

Galūnėje *-yba* || *-ybė*, kaip ir galūnėje *-ysta* || *-ystė*, iš-pat pradžių *y* priderėjo ne prie galūnės, bet prie to žodžio kamienagalio, prie kurio buvo pri-siplakusi galūnė *-ba* || *-bė*. Iš žodžių *ganýba* (plg. *ganýti*), *dalý-ba* (plg. *dalý-ti*), *žený-bos* (plg. *žēnytis*), *svetý-ba* (plg. *svetýs*, *svėti-mas*), *žvejýba* (plg. *žvejýs*), *piršlybos* (plg. *piršlyš*) galūnė *-y-ba*, kame jos yra tikroji vieta, tapo apibendrinta ir perkelta ne savo vieton. Tokiuo būdu turėjo atsirasti *pený-ba* (Jušk. žod. I 410) prie *penėti*, *derýbos* (= latvių *deribas* Latvju dainas № 15497) prie *derėti*, *augybė* (Daukanto "Būdas" 178,26) prie *augti*, *sargý-ba* (l. c. 196,6) arba *sargybė* (Kalvaičio Prūs. liet. dainos 235) prie *sargas*, *kaltýbė* prie *kaltas*, *sėdýba* "sėdimoji vieta=Gesäss, der Hintere" (Kamajai) prie *sėdėti*, *karšyba* (Jušk. žod. I 412) prie *káršti*, *lažyba* (Volterio Liet. chr. 236,33) prie *lažintis*. Žodis *ponybė* be paprastos "ponumo" reikšmės*) turi dar ir antrąją "daugybės ponų" reikšmę. Jaunius sakėsi buvęs girdėjęs Kvėdarniškiuose tokį sakinį: Visà ponybė išvažiavo į Raseinius; visa ponybė susirinko Raseiniuose. Výrybė Sintautų parapijoje reiškianti "vyrų lúomą", o Vabalinko — "vyrų susirinkimą, vyriją". *Ponybė* ir *výrybė* mums rodo, kad "kolektyvumo" (būrumo) reikšmė daiktvardyje gali rasti ir iš ypatybių, neturinčių nieko bendra su skaičiumi. *Jaunimas*—tai "jaunujų" būrys (*мелодержь*), tuo tarpu kad kiti žodžiai ta pačia galūne neturi būrumo reikšmės; plg. duonos *minkstimas*, *skystimas*, *tirstimai*, *tuštimai*. *Bendróvė***) yra tai "beđrų" kúopa, bet jos giminaičiai *senóvė* (: *senas*), *gerovė* (: *geras*) ir *prastóvė* (: *prastas*) būrumo reikšmės neturi. Juškevičiaus *jauniškė* reiškia tą patį, ką ir "jaunimas", t. y. *jaunujų būrį*, tuo tarpu kad Dusetiškiuose *jauniškė****) lygi yra "jaunumui". *Vyriją*, *lapiją*, *broliją* "kolektyvinės" reikšmės žodžiai, bet jų giminaitis *vergiją* "niewola" tosios reikšmės, rodosi, neturi.

Toji prasmų kaitymos apraiška geriausiai paliudyta ir svetimose kalbose. Iš svetimųjų kalbų pavyzdžiui teisė šie žodžiai: lenkų *słuzba* "tarnavimas: tarnai", slav. *junola* "jaunumas: jaunimas", *avestos gadotūt* "Räubertum: Räuberbande" ir graikų *συνγένεια* "Verwandschaft: die Ver-

*) "Petras kurmonui davė auks(i)ną: mat ir jis nori pas(i)rodyti su savo ponybe". Girdėta Dusetiškiuose.

**) "Bendróvės" pievomis Dusetiškiuose vadinamos yra "bendrinės" pievos (Kvėdarna), kurias bendrai visas sodžius pjauna ir tik nupjovę šienu dalijasi. Čia *bendróvė* atsoja maž-daug rusų žodį "община".

***) Anas iš *jauniškės* buvo nedoras.

wandten" (Brugmann Grundris II² 641), lotynų servitium "vergavimas; vergai (= vergijà)".

17. Vyskūpija bei vyskūpystė.

Žemės plotą, kurį valdo vyskūpas*), Daukantas savo "Būde" (p. 248,23) vadina vyskūpija. Žodį vyskupija Ruhig'is (1747 m. I 183), Mielckė (1800 m., I 335) savo žodynuose aiškina žodžiu "das Bisthum, Land". Ruhig'is (II 75) ir Mielckė (II 100) rašo vyskupija, o prie žodžio "Bischofsthum, Amt" — vyskupystė.

Mielcke sekdami ir mes turėtumėm "vyskūpo valdomąjį žemės plotą" (Land) vadinti vyskūpija, o jo "amata" (Amt), "užsiėmimą" arba "luomą" — vyskūpystę. Rytiečiuose vyskūpija galėtų atstoti ir vyskūpystę, nes čia sėbrystės ir pagonystės vietoje sakoma yra sėbrijà ir pagonijà**).

Sėbrijà, pagonijà, vergijà "niewola", susiedijà "Nachbarschaft, соседство" (Dusetos) galūne ir reikšme yra artimiausi giminės su graikų žodžiu

*) Žodyje vyskupas balsi **u** turi *ilga* žemaičiai ir vakariečiai augštaičiai. Rytiečių augštaičių čia **u trumpas**.

**) Dusetiškiuose girdėta yra sakant: Kitajus su Japonu suvejo sėbriljon (= sėbron Saliečiuose); Ką rašo sūnus iš pagonijos (=Japonų žemės)? Pagonijos čėsais "во времена изычства".

žėvia "Gastlichkeit", lotynų servitium "vergija" ir senovės indų rādžijam "Herrschaft".

18. Moterystė.

Ruhig'io ir Mielckės vyskūpystė rodo, kad "moterų luomui" vadinti kuogeriausiai tinka terminas moterystė. Todėl nėra mažiausio reikalo šis terminas pakeisti visai nauju, būtent moterybe. Terminą "moterystės" luomą jau pažįsta ir mūsų senasis Daukša (1599 m. Postilėje); plg. jo sakinį: Yra... moteriste lūmas szwėntas 95,1.

Jei vyskūpystė ir moterystė reiškia *luomą*, tai ne ką kita reikš ir kunigystė. Rytų Lietuvoje, labiausiai Vilniaus ir Gardino gubernijoje, kunigyste yra vadinamas ne vien šventikų (sacerdos, Priester) luomas, bet ir baudžiaiva, rusiškai sakant, барщина. Kunigystà (kunigystė) reikšme "барщина" bus dar tuomet atsiradusi, kuomet patsai kunigas tebeturėjo bendresnę "pono" (баринъ,*) reikšmę; plg. latvių žodį kungs "ponas", liet. kunigáikštis ir slavėnų кнѣздъ (rus. князь)**).

*) Ruhigio 1747 m. žodyne (I 70) *kunigas* (kunigs) aiškinamas yra šiais žodžiais: «1. ein geistlicher Herr; 2. ein vornehmer Herr. Jau dabar ir Ponus Kunigais pagáuna vadinti».

**) Lietuvių, latvių bei slavėnų šitas viešpaties vardas paimtas yra iš germanų kalbų (plg. vok. König).

Mūsų kultūros gyvenimas.

Draugijos.

Šv. Kazimiero dr-jos visuotinis susirinkimas. Kaune liepos 1 d. buvo metinis šv. Kazimiero draugijos susirinkimas. Jame dalyvavo J. E. vyskupas P. Karevičius ir apie 150 narių—40 su sprendžiamuoju balsu ir 100 su viršum metinių. Vyskupas seminarijos bažnyčioje atlaikė susirinkusiems mišias ir pasakė pamokslėlį, kuriuo ragino narius rūpintis draugija, traukti jona daugiau narių. Po to 11½ val. kazimierininkai susirinko seminarijos salėje.

Pirmininkas prel. Dambrauskis perskaitė praėjusių metų draugijos veikimo apyskaitą. Apyskaitos žiniomis, garbės narių skaičius padidėjęs 4 žmonėmis, paaukojusiais dr-gijai po 100 rub., ir tikrųjų—21. Amžiniaisiais nariais įsirašę 181 žm., metiniais—9706. 1913 m. draugija turėjusi išviso (su pirmiau įsirašiusiais tikraisiais ir amžiniaisiais) 10872 nariu. Be to, dabar susirinkimas priėmė garbės nariu vysk. Karevičių ir dar vieną kunigą.

Tikrųjų narių skaičius labai pamažu didėjęs, metinių—veik nekilęs, o amžinųjų—smagiai augęs.

Draugijos turtas 1913 met. siekęs 61.013 rub. 29 kap. Jisai susidedąs iš 20.000 rub. dalinio kapitalo, 22 tūkst. amžin. narių įnašų, likusioji suma—iš metinių narių įnašų, sutaupyto dr-jos kapitalo ir šv. Rašto prenumeratos. Didesnė turto pusė (apie 45 tūkst. rub.) esanti sudėta į dr-jos namus. Iš piniginės praėjusių metų operacijos buvę 1.514 rub. 34 kap. deficito. Jis susidaręs iš sumos, paskirtos namų vertei amortizuoti (2%), ir iš buto, kurį draugija turėjusi veltui savo naudai.

Dr-gijos veikimas buvęs dvejopas: knygų spaudinimas ir jų platinimas. Išleista esą 22 knygi 191.750 ekzempl.: 10 knygų nariams siuntinėti ir 12 pardavinėti. Dr-ja rūpinusis taip-pat ir mokslo knygų leidimu.

Perskaičius apyskaitą, buvo valdybos narių rinkimas. Valdybon išrinkti: pirmininku prel. Dambrauskis, išdininku kun. Dogelis ir valdybos nariu kandidatu kun. Januševičius. Po to, susirinkimas,

